

Митрополит Амфилохије о Преподобном Јустину Ћелијском: Човјек бескрајног смирења и неугасивог духовног огња

Разговор са блаженопочившим Митрополитом Амфилохијем о његовом духовном оцу, Преподобном Јустину Ћелијском и Врањском, вођен за прву емисију из серијала “Срна у изгубљеном рају” (који се на Радио Светигори емитовао поводом 120 година од рођења и 35 година од упокојења Аве Јустина):

Гроб Преподобног Аве Јустина, у Ћелијама ваљевским, још од његовог упокојења постао је мјесто поклоништва за многе побожне душе, а забиљежен је и велики број чуда поред његовог гроба. Од празника Благовијести 2014. године можемо да цјеливамо његове свете мошти у манастирској цркви Ћелија ваљевских. Владико, реците нам нешто о том свечаном догађају – преносу Авиних моштију.

Да, поводом 35-годишњице упокојења оца Јустина, Бога молећи, договорили смо се са Владиком ваљевским Милутином и мати игуманијом Гликеријом, уз благослов Његове Светости, нашег Патријарха Иринеја, да се изврши пренос

моштију Светог оца Јустина у цркву Светих Архангела, у којој је он тридесет и више година служио. И раније је било говора о овоме, међутим ипак није било сазрело вријеме. Ова је годишњица, показало се, била благопријатно вријеме да се то учини. У времену од његовог упокојења до данас, Авино име и његови списи постали су познати широм Васељене. Дјела Аве Јустина објављују се не само на српском, него и на јелинском, руском, румунском, француском, енглеском, њемачком и другим језицима. Велико је интересовање за његове списе, у најновије вријеме нарочито у Русији и Румунији. Скоро су нам тражили да на румунски језик буде преведена његова тротомна Догматика. Ава је био познат, наравно, и за вријеме свог живота од времена кад је био професор Карловачке и Битољске богословије, онда професор на Богословском факултету, а није остао сакривен чак ни онда када је прогнан 1946. године. Прво је био затворен па онда и протјеран са Универзитета, да би преко тридесет година провео у манастиру Ћелије ваљевске. Сјећам се кад смо разговарали о томе, па му ја кажем: „Аво, па добро је што су вас ови комунисти протјерали.“ „А што?“, каже. „Па да вас нијесу протјерали овдје, у манастир Светих Архангела, у Ћелије, ви не бисте могли да нам оставите ово бесцјен благо, посебно дванаест томова Житија Светих.“ (Јер то је огроман подвиг који могу да раде само читаве екипе, а све то је он сам урадио – и превео, и написао, и припремио за штампу.) А он ће рећи: „Па да знаш да си у праву.“ Ава је, иначе, волио монашку обитељ. Дата му је могућност да остатак живота проведе у монашкој обитељи у непрекидној молитви, свакодневной Литургији и осталим богослужењима, као и у великом, огромном, јединственом труду на богословљу. Отац Јустин је и у то вријеме био познат, нарочито у Грчкој, благодарећи и нашем присуству у Грчкој и преводу једног зборника његових текстова под насловом „Човјек и Богочовјек“. Та књига је доживјела седамдесетих година више издања на грчком језику, а после тога штампани су и други његови списи. Нарочито је био познат и признат на Светој Гори, јер слично се сличноме радује. Светогорци су у њему препознали човјека истинске, светогорске духовности, иако он никад није био на Светој Гори, а читавог живота је желио да тамо оде. Сјећам се, кад сам се вратио из иностранства у Београд, па сам дошао у манастир Ћелије, и причамо ми о Светој Гори, о Светогорцима. Тамо сам боравио годину дана и причамо ми о поједницима као што је био отац Јефрем, отац Харалампије, наш отац Георгије, па отац Пајсије и други. А Отац слуша, слуша, слуша... Гута моје ријечи као мало дијете. Како ја причам, он плаче, па ће на крају да каже: „Е мој Јустине, то су прави монаси. То су прави подвижници, а не ти овдје у свијету.“ А онда ме гледа, па као да од мене очекује спас, каже: „Ја се надам, оче Амфилохије, да ће, њиховим молитвама

и мене Господ помиловати. Шта ти мислиш?“ Ето, такав је био отац Јустин. Човјек бескрајног смирења, духовног огња којим је пламтио кроз читав свој живот. Свеукупно његово дјело, и као васпитача, и као проповједника, и као богословског писца, као пјесника и философа, сво је испуњено управо тим духовним огњем, вјером која горе премјешта и љубављу, изнад и прије свега, према Христу Господу, једином Човјекољупцу. Кроз све што је писао он је практично писао о Христовој личности и њу тумачио. Дуга је то прича, а ово је један кратак увид у његову личност.

Високопреосвећени, рекли сте једном да се Преподобни ава Јустин већ након вашег првог сусрета уписао у ваше срце неизбрисивим словима, подијелите са нама своја сјећања на тај први сусрет.

Први пут сам се сусрео са њим још док сам био у Богословији, читајући неке његове списе који су штампани прије рата, јер је после рата штампање његових списа било забрањено. Читање његових и списа Светог владике Николаја за нас, онда младе богословце у времену гоњења Цркве и безбожништва, несумњиво је одиграло веома значајну улогу. Ипак, први пут сам се лично срео са њим 1959. године. Чуо сам да ће отац Јустин доћи на сахрану Љубице Барловец, дворске даме из времена Краљевине Југославије, изузетно побожне жене, пријатељице оца Јустина. Иначе, Отац је имао велики број тих угледних личности између два рата са којима се сретао, дружио и који су слушали његову ријеч. Дошли смо на Ново гробље, у цркву Светог Николе. Окупили су се тамо пријатељи и познаници госпође Барловец, и био је ту и отац Јустин. Као да га сад гледам како стоји на дверима храма Светог Николе. Један преображен лик, очевидно сав погружен у молитву, у себе. Покрети су му били огњени, хармонично огњени. На Новом гробљу су бесједе тада биле скраћене из практичних разлога. Пошто су се бојали да отац Јустин не каже нешто што је било опасно тада (за шта је он увијек био спреман), питали су га свештеници: „Колико ће трајати, оче Јустине, ваша бесједа?“ А он ће на то да каже: „Кад говорим о вјечности заборавим на вријеме.“ Није дуго бесједио, једно десетак минута, уобичајено за бесједу. Али била је то заиста незаборавна бесједа свима нама који смо га чули. Био је ту присутан и тадашњи Зоран Јевтић, садашњи умировљени Владика захумско-херцеговачки Атанасије, и садашњи Епископ шабачки Лаврентије, ондашњи Живко Трифуновић. Сјећам га се како се приклања до земље пред покојницом, госпођом Барловец, па јој говори: „Поздрави, сестро, Небеску Србију и кажи да је распет Свети Сава на Теразијама, да су прогнани Христос и Свети Сава са Београдског универзитета.“ И док је и даље говорио у том духу, из његова два ока текла су два извора. Било је то код њега и огњено али и спокојно, стамено, тврдо. Тако се завршио тај први сусрет са Авом

Јустином, који је заиста остао незабораван. То су неки мали детаљи из тих првих сусрета са нашим Оцем Јустином. Има доста таквих детаља, незаборавних, који свједоче о њему и ономе што је он примио од Господа као уздарје за свој животни подвиг. А његов животни подвиг је био у духу оне светогорске изреке која гласи: Пролиј крв да би задобио Светога Духа. Светогорци, сваком новом који дође да остане на Светој Гори то правило дају као програм његовог монашког живота. Отац Јустин је то дефинисао на свој начин: „Толико живим колико капи крви из срца свога доливам у кандило вјере своје“. То је ава Јустин. То је његов животни став, његов животни програм, светогорски, светоотачки, светосинајски, светојовановски. Био је ђак Светог владике Николаја – Бог повеже такве људе једне са другима. И сам је, нема сумње, био даровит, али тај сусрет са Владиком Николајем, у преломним годинама, оставио је на њега јак утисак. Утисак су на Аву оставили и његови благочестиви родитељи, из Врања, простора у коме се укрштају вјековна предања Цариграда, Свете Горе, наших српских простора. И Свети Прохор Пчињски му је такође био путоказ. И раније док је био студент а и касније док је био професор, Ава је сваке године ишао на поклоњење Светом Прохору. Док је једном тако ишао неком чезом до Светог Прохора (јер је то подалеко од Врања), догодило се да је успут видио једну старицу како иде пјешнице. Он заустави чезу и каже: „Ајде, мајко, са нама.“ „Нека“, каже, „оче, нека. Ја сам сиромашна, немам ништа да принесем и подарим Светом оцу, па мало да се потрудим. Ајте ви.“ А он се лупи шаком по челу, па каже: „Е мој Јустине, ти предајеш догматику и богословље а ево ти одржа предавање ова проста сељанка“. Исплати кочијаша и заједно са баком настави пјешнице пут према Прохору Пчињском.

“Његово присуство у Србији тамо негдје педесетих година XX вијека личило је на глас вапијућег у пустињи”, рекли сте једном. Како је то било духовно узрастати уз светог човјека, угодника Божјег, какав је био Ава Јустин? Шта је то што је Ава Јустин оставио вама и свима нама?

И био сам и нисам био често. У то вријеме ја сам био на факултету. Долазио бих можда два пута годишње, до '63. године. Онда сам одскитао у бијели свијет и вратио сам се тек '75/76. године. Више од дванаест година се, значи, уопште нисам ни враћао у земљу. Али, имали смо комуникацију преко писама. Писао је мени и владика Атанасију, и другој братији која је онда била у Грчкој, тако да је тај контакт са њим стално био жив. Ми смо му увијек, по потреби, постављали питања на која је он одговарао, мени или владика Атанасију. Тај контакт је заиста био непрекидан, нарочито после мог повратка, од '75. до '79. године, када сам боравио у Ћелијама понекад и по мјесец дана, служећи. И ја, а нарочито владика Атанасије помагали смо му око Житија Светих која

су тада настајала. Рецимо житије Светог Василија Великог, Светог Јована Златоуста, Светог Нектарија Егинског, Козме Етолског... Ми бисмо му прикупљали материјал а он је то после обликовао како је умио и знао. У то вријеме нас је позвао да прегледамо његов превод Литургија Светог Јована Златоустог и Светог Василија Великог и Литургије Пређеосвећених дарова. Рекао је: „Знате, ви сте млади, пратите језик. Ја сам већ старац. Ви ћете то знати боље.“ Био је то превод који је он издао још 1922. године, али га је онда, колико сам обавијештен, чак и Синод био забранио, јер је у то вријеме било нечувено да неко на српском језику служи Литургију. То је било такво вријеме, али сад су та времена прошла и сазрела. Једино је он у нашој Цркви, и мимо тога, непрекидно служио на српском језику. Његова велика врлина је да није био самоувјерен. Био је јасан што се тиче истина вјере, дубински, али је око формулисања увијек био спреман да запита, да прихвати. Пише нам тако једном једно писмо у коме одговара на наше питање из Атине. И пише по тачкама, како смо га питали, а онда на крају каже: „Све ово што сам ја овдје написао, провјерите – ви сте тамо на извору светоотачком. Провјерите то Светим оцима, јер се бојим да се због своје свегрешности не огријешим свјесно или несвјесно о тросунчану тајну Оца и Сина и Светога Духа“. То је био отац Јустин. Отворен за тајну. Стајао је пред тајном – пред тајном цвијета, пред тајном ока... Знао је да каже: „Какво око, чудесно – какви свјетови у једном оку!“ Као сад да га гледам – сав је био у том дивљењу Божјој љепоти, љепоти свеукупне Божије творевине, сваког створења, сваког бића, а првенствено људског бића, људског лика, човјека. Човјека који је толико узвишен да је Бог Сам зажелио да се, преко Пресвете Дјеве, сједини са људском природом и постане Богочовјек. Отуда је сва његова философија, његово богословље, све је у том прожимању човјека и Богочовјека, човјечности и богочовјечности. Богочовјек је мјера свих ствари, свих бића. У свом чувеном чланку „Човјек и богочовјек“, гдје одговара Митрополиту Дамаскину из Швајцарске, Цариградске Патријаршије, који је тражио његово мишљење о Другом ватиканском концилу, Ава каже: „Код неких од хеленских мудраца – човјек је мјерило свих ствари. Код Аристотела, Платона и тих већих философа – Бог је мјерило свих ствари. А Јеванђеље, Нови завјет, Хришћанство све то обједињује у себи. Нити је сам човјек и људски разум мјерило свих ствари, нити је сам Бог мјерило свих ствари. Мјерило свих ствари је Богочовјек! Богочовјек је мјерило свих ствари, свега! То је први и последњи критериј свега постојећег“. Ава Јустин Њиме премоштава те провалије између онога и овога свијета, између оностраног и оностраног, између свијета као творевине и Бога. Ту се све премошћује, постајући јединствено у својим дубинама. Бог је, по ријечима Светог Атанасија Великог,

које нам је често цитирао, постао човјек да би човјек могао да постане бог. У томе је дубинска оригиналност свеукупног богословља и мисли оца Јустина. Он тиме, у ствари, одговара на суштинска, судбинска питања и проблеме модерног човјека, човјека науке, човјека разума, човјека овога свијета који управо обоготворује човјека. То је сва прича о хуманизму, који се нарочито развио у Европи од времена ренесансе, гдје је полако човјек постао мјерило свих ствари. Ава тиме тумачи и примат римског папе гдје је папа себе прогласио за непогрешивог. Непогрешивог по себи – не по сагласности Цркве, како се каже у одлуци Првог ватиканског концила. А Ава Јустин каже – ако је један човјек, било који, непогрешив, ако је непогрешив човјек у Риму зашто онда не може да буде такав човјек и у Берлину и у Њујорку? Дакле непогрешивост модерног човјека, човјека модерне евроамеричке цивилизације је утемељена на непогрешивости римског папе, и одатле то потиче. Папа је собом замијенио Христа, вољно или невољно. Зато Ава Јустин каже: „Сва европска мисао бави се разоваплоћењем Бога Логоса“. Бога који је примио тијело, као што каже Свети Јован Богослов: „Бог постаде тијело и усели се у нас“, тог Бога прогоне из овога свијета. Ту се Ава Јустин ослања на Достојевског, на чувени одломак из дјела „Браћа Карамазови“ о Великом инквизитору. Појавио се Христос а Велики инквизитор каже: „Ти си мени дао кључеве од раја и од пакла, све си нам дао и шта ћеш ти више овдје. Не требаш нам. Ми ћемо да сређујемо овај свијет“. Ту је отприлике негдје његово дубоко осјећање и сазнање отпада савременог човјека и то бившег хришћанског човјека. То је управо највећа трагедија од Христа наовамо – потискивање Христа из људске историје, из људског живота, из људског бића и свођење свега на оквире човјека, на овоземаљске оквире. Нема више Царства небеског, нема више бесмртности и за човјека је све ограничено. Није ту Бог Онај који је ушао у матицу живота и изнутра уздиже човјека, омогућавајући му усавршавање у безмјерну мјеру раста Христовога, како би то рекао отац Јустин: „безмјерна мјера Христовог раста“. Био је толико радостан што је негдје, у неким житијима Светих нашао да се човјеково усавршавање не ограничава овим земаљским животом него и после смрти, и у смрти и кроз смрт, човјек се усавршава у бесконачности. Бесконачност је неизрецива и недоступна мјера Христове личности, мјера човјековог раста и усавршавања. Тиме је он, на неки начин, дао једно хришћанско, дубинско значење, тумачење и објашњење појма прогреса којим се одушевљава ренесансни, европски човјек. Зато Ава каже: „Прогрес који није прогрес напредовања у мјеру раста висине Христове, онда је то прогрес у воденици смрти. Смрт је она која меље непрекидно. Све оно што расте поново сачеље и

претвара у ништа”. Е тако, дакле... Није лако о старцу Јустину причати...

Ви сте имали благослов да присуствујете богослужењима Аве Јустина, да служите заједно са њим. Кажу да се Ава на сваком богослужењу молио са обилним сузама, иако је он прикривао тај дар суза...

Јесте... Нарочито у неким периодима. Причале су сестре, када је био онај несрећни раскол наш у Америци, када је Дионисије рашчињен, Ава је читаво то љето постио. Практично ништа није јео сем суботом и недјељом, када после Свете литургије узме запивку и нафору. И све то вријеме је преплакао у молитви. Био се извјежбао, гутао би сузе и не би се видјело споља ни у његовом гласу да плаче, само би тише и некако спокојније изговарао ријечи. А осјећало би се да ријечи извиру из његовог дамара, из његовог бића, свако оно: Господу помолимсја, и свака друга молитва. Сав је био умолитвљен читавог свог живота. То се види и у оној књизи „На богочовјечанском путу”, из његовог дневника, да је он на хиљаде молитава, још као млад монах, јеромонах, обављао још док је био на студијама у Атини. Знао је да уђе у универзитетску библиотеку, и онда чита, чита, па онда изађе на један балкон у згради библиотеке, и ту на бројаницама обави своје правило, на стотине бројаница окрене, па се онда поново врати унутра у библиотеку. Да, заиста је био велики молитвеник.

Владико, ако смијем да питам, како је у вашој души одјекнула вијест о упокојењу Аве Јустина?

Па како да кажем... морам да признам да нисам туговао. То је сад прича за себе. Толико је било препуно неког благодатног, Божјег присуства у тим данима док се он припремао за упокојење, и кад се упокојио, и та три дана до сахране... малтене се жалост претворила у радовање, али радовање посебне врсте. Очевидно је да кад се Свети људи упокојавају то тако буде. Било је то уочи Благовијести, већ је било бденије за Благовијести. Ујутру смо узели благослов од њега. Причестио се. Као што се родио на Благовијести тако га је Бог удостојио да му сав живот буду Благовијести, и упокојио се на Благовијести... Атанасије и ја смо га спремали за погреб. Сва три дана, док је био ту, његове руке су биле потпуно мекане, као да није покојник. А лик...чинило се сад ће да се пробуди, да те помилује својим погледом, својом љубављу. Па и хоће. Јесте, заиста има и туге за неким ко вам је најближи, најдрагоцјенији, а у исто вријеме није то туга у нашем, уобичајеном људском значењу него је то, како кажу Свети оци, радостотворна туга. Таква је била и туга за нашим Авом Јустином. Радостотворна туга.

Владико, да ли је наш православни, српски народ послушао благовијест Аве

Јустина? Да ли су Срби чули његову ријеч, како сте се и сами запитали у бесједи на његовој сахрани?

Видјећемо. Видјећемо колико смо је чули и да ли смо је чули, да ли смо је схватили и хоћемо ли је схватити. У сваком случају и његова ријеч и његов живот, и његово присуство и његово, сад, благодатно присуство кроз његова дјела, кроз његов лик, оставили су дубоког трага у души нашег народа. Оставио је трага и у души једноставног народа иако за једноставни народ његове бесједи и нијесу биле баш лако разумљиве. С једне стране имао је он ту благовијест, то свједочење радосног Господа. А с друге стране био је свјестан све ругобе зла које влада савременим човјеком, тог богоодступништва које је разјединило, разбило, не само српски народ него народ на ширим просторима, словенским, европским. Ава је дубоко доживљавао трагику модерног, савременог човјека. Нарочито га је бољело богоодступништво светосавског народа, као и богодоступништво Европе, некада хришћанске Европе која је кренула нехришћанским, антихришћанским путевима, чега је Ава био потпуно свјестан. Ава Јустин је био свјестан тог беспућа којим греди модерна цивилизација од самог свог почетка. Био је свјестан све моћи демонске и непрекидно је подвлачио ту борбу против зла, сатане и смрти. Зло, смрт и сатана – то је демонско тројство с којим се он носио кроз свој живот, лијечећи себе и свијет Светом Тројицом, Оцем и Сином и Духом Светим, кроз тајну Богочовјека, Његове љубави и Његове голготске жртве. Његово присуство осјетило се и на Авиној сахрани. Било је пуно народа из свих крајева, из Грчке, Русије, из Париза... одакле све нису дошли људи који су већ осјетили значај његовог присуства. И све се то наставља и до данас, и трајаће и убудуће.

За крај, Владико, која је ваша порука православном српском народу – како да се одужимо Преподобном Ави и шта наш народ да уради да не остане глув на његову благовијест?

Једно је сигурно јасно – пут Аве Јустина је Христов пут. То је пут Светих апостола и Светих отаца, то је пут Светог Саве којем пјевамо Пута који води у живот био си наставник и првопрестолник Светитељу Саво. Исто то можемо да кажемо и за оца Јустина, да је његов пут – пут који заиста води у живот. У наше вријеме то је велики дар нама, овом народу, Европи, свијету. Увјерен сам да ће се сада још више осјетити његово дјество и да ће још више људи бити подстакнуто и привучено његовом личношћу, његовим дјелом и примјером и још више ће их кренути тим путем који води у Живот вјечни, који је његов пут, који је Христов, Богочовјечански пут. Прва књига која је изашла на годишњицу по Авином упокојењу зове се „На богочовјечанском путу“. Ето, то је наш пут...

О есеју „Срна у изгубљеном рају“

Владико, благословили сте да се ова емисија зове „Срна у изгубљеном рају“. Протумачите нам мало, шта Преподобни ава Јустин, у ствари, поручује својом „Срном у изгубљеном рају“. Да ли је ово дјело Преподобног Аве у ствари његова исповијест?

То јесте његова исповијест. Он то и каже. Он исповиједа, да је она, како за њу каже – „чуло васионске туге“. Интересантно је да је Ава Јустин, иначе, волио тужног Христа. Један познати руски умјетник је насликао Христа у пустињи, како сједи на неком камену, препун туге. Ава је волио ту слику. И срна у себи носи тугу. Има она и љепоте и радости, али има и неку тугу уткану у себе. Ава срну открива као чуло васионске туге, откривајући преко ње, у ствари, своју душу. Срна је, у ствари, његова душа која доживљава тајне свих ових свјетова, и љепоте и ругобе свијета и човјека. И прича о томе како је срна била у рају, и како је због подивљалог човјека изгубила свој рај, свој мир. Човјек је онај који је оскрнавио природу, који скрнави природу и њену доброту. Он је тај који убија. Човјек је затрован мржњом, братоубиством, тако да је срна и њему подсјетник на Божију доброту и Божију љубав. Та срна ће злом и опаком човјеку судити и суди му до Страшног суда. Јесте, то је Авина исповијест, то је његова душа, његова дубинска чежња за Богом, за Божјом љубављу, за добротом, оваплоћеном у лику срне.

Пошто се ова емисија зове „Срна у изгубљеном рају“ да поменем и ово. Својевремено сам тајним каналима добио „Философске урвине“, штампане негдје 1957. године у Минхену. Онда су биле забрањене његове књиге, иако у

њима није било ничег политичког, али је он као личност био проscribeван. Кажем ја њему тада: „Аво, читао сам ваше Философске урвине и највише ми се допала Срна у изгубљеном рају. Откуда то да баш напишете о срни?“ А он се окрену, онако сав пун радости, пун топлине, доброте, мудрости и рече: „Ја много волим срну. То ми је најмилија животиња.“ Срна заиста јесте чудесна, препуна оне лакоће, препуна милоште. Има у себи нечега, заиста има неку љепоту, неку доброту, покретљивост, не зна то човјек да опише... Није зато ни чудо што је Ава волио срну.

Слободанка Грдинић

Извор: Часопис “Светигора” бр. 256

Митрополит црногорско-приморски г. Амфилохије на празник Светог Јустина, 14. јуна 2019. године, поводом 40 година од земаљске кончине и 125 година од рођења Светог Јустина Ћелијског, у манастиру Ћелије казао је да је Свети Јустин Ћелијски велика личност и да су његове мошти у Ћелијама велики Божији благослов.

“Отац Јустин Ћелијски је велика личност, а чудесно је мјесто гдје је оставио своје свете мошти и свети спомен који одавде сада зрачи не само ове наше просторе, него цијелу васељену. Отац Јустин тиме што је приборан лику светих је постао васељенски учитељ и просветитељ заједно са Светим владиком Николајем, његовим учитељем, и са свим оним светим људима који су послужили Христу Богу од апостолских времена до наших дана. Његова ријеч, наука, се шири по цијелој православној васељени“, истакао је Митрополит Амфилохије и додао да без Косовског завјета нема српства.

„Наше сестре мироиноснице (ћелијске монахиње) су бринуле о старцу Јустину и захваљујући њима је он постао неуништива грађевина која ће се даље градити док је свијета и вијека“, закључио је Митрополит Амфилохије.